

MARLENA LOREK

Edukacja dla bezpieczeństwa jako ogniwo w systemie bezpieczeństwa

Education for Security as a Link in the Security System

Doktor, Politechnika Rzeszowska, Wydział Zarządzania, Zakład Nauki o Bezpieczeństwie, Polska

Streszczenie

W niniejszym artykule chciałabym zwrócić uwagę na rolę edukacji dla bezpieczeństwa, która wprzęga w system ogniów bezpieczeństwa poszczególnych obywateli, zwiększając ich świadomość w zakresie mechanizmów rządzących systemem bezpieczeństwa i włączając ich w świadome działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa w ich środowisku lokalnym, regionalnym.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, edukacja dla bezpieczeństwa, społeczność lokalna, edukacja

Abstract

In this article, I would like to draw your attention to the role of security education, which taps into the security system of individual citizens, increasing their awareness of the mechanisms governing the security system, and harnessing them in conscious efforts to improve security in their local and regional environment.

Keywords: safety, education for safety, local community, education

Wstęp

Bezpieczeństwo jest we współczesnym turbulentnie zmieniającym się świecie wartością zasadniczą. Poziom bezpieczeństwa na poziomie jednostki, społeczności lokalnej, regionu, państwa ulega nieustannym zmianom, co stanowi efekt gwałtownych przemian, którym podlegają wszystkie aspekty współczesności.

Odpowiedzią na ten stan rzeczy jest rozrost poszczególnych systemów bezpieczeństwa. Działają one na różnych poziomach, koordynując i spinając działania ukierunkowane na zapewnienie bezpieczeństwa swoim obywatelom. Ważną rolę w tych systemach spełniają ogniwa ochrony bezpieczeństwa.

Definicje bezpieczeństwa w ujęciu lokalnym

W leksykonach i słownikach mianem *bezpieczeństwa* określa się stan i poczucie pewności oraz wolność od zagrożeń (Zięba, 1989, s. 10). „W najbardziej dosłownym znaczeniu bezpieczeństwo oznacza brak zagrożenia [...] fizycznego albo ochronę przed nim” (Stańczyk, 1996, s. 17). Będąc naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych, bezpieczeństwo jest zarazem podstawową potrzebą państw i systemów międzynarodowych: jego brak wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia (Zięba, 1989, s. 50).

Fundamentalnymi aspektami bezpieczeństwa są: brak zagrożenia oraz poczucie pewności (obiektywne i subiektywne). O bezpieczeństwie mówimy wówczas, gdy „nie występują jednocześnie: rzeczywiste zagrożenie (czynnik obiektywny) i jego poczucie (czynnik subiektywny)” (Stańczyk, 1996, s. 18). Definiowanie bezpieczeństwa jest w związku z tym powiązane z negatywnymi lub pozytywnymi doświadczeniami w tym zakresie. Jednostka, którą spotkała jakaś sytuacja zagrażająca jej bezpieczeństwu, oceni je niżej niż osoba, która się z taką sytuacją nie spotkała. Poczucie bezpieczeństwa jest więc zjawiskiem zmiennym, określanym przez sytuację, w której dana jednostka doświadczająca bezpieczeństwa lub jego braku się znalazła. Nagromadzenie wielu pozytywnych sytuacji może wywołać „zakotwiczenie” poczucia bezpieczeństwa w świadomości danej jednostki, natomiast nawarstwienie się negatywnych sytuacji – zjawisko odwrotne (Ziemba, 2007, s. 69).

Społeczność lokalna i jego ocena pod kątem bezpieczeństwa stanowią swoisty próbiez poczucia bezpieczeństwa w szerszym wymiarze. Poczucie bezpieczeństwa na poziomie narodowym jest dla przeciętnego obywatela trudne do oceny, natomiast inaczej ma się sprawa z poczuciem bezpieczeństwa w środowisku lokalnym.

Społeczność lokalna to „zbiorowość zamieszkująca wspólne terytorium, relatywnie samowystarczalna, oparta na trwałym systemie więzi i interakcji społecznych, charakteryzuje się mocnym poczuciem przynależności jednostek do grupy i identyfikacji jednostek z grupą” (Olechnicki, Załęcki, 1998, s. 201).

Bezpieczeństwo lokalne w wymiarze społecznym to „ochrona egzystencjalnych podstaw życia ludzi, zapewnienie możliwości zaspokajania indywidualnych potrzeb (materialnych i duchowych) oraz realizacji aspiracji życiowych przez tworzenie warunków do pracy i nauki, ochronę zdrowia oraz gwarancje emerytalne” (Skrabacz, Sulowski, 2012, s. 7). Jednostki zamieszkujące daną społeczność lokalną mogą budować bezpieczeństwo swoich małych ojczyzn w ramach lokalnych oddziałów poszczególnych ogniw bezpieczeństwa. Ogniwa bezpieczeństwa w ujęciu podmiotowym stanowią ogół podmiotów wykonujących określone funkcje (obowiązki) związane z zapewnieniem warunków bezpiecznego funkcjonowania struktur państwa oraz ochroną ludności i majątku narodowego przed skutkami oddziaływań kryzysowych i wojennych. Natomiast

w ujęciu strukturalnym rozpatrywać należy ogniwa bezpieczeństwa jako podmioty realizujące wyżej wymienione funkcje na wszystkich szczeblach organizacyjnych państwa.

Każdy obywatel jest zobligowany do tego, by dbać o bezpieczeństwo swoje, swoich bliskich, lokalnych społeczności, regionów czy wreszcie – swej ojczyzny. Poza zinstytucjonalizowanym systemem bezpieczeństwa, w ramach którego może podejmować działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa, ważną rolę ogrywa edukacja dla bezpieczeństwa. Dotyczy ona wszystkich, bez wyjątku.

Edukacja dla bezpieczeństwa – definicje i rola

Edukacja to ogół „oddziaływań służących formowaniu się (zmienianiu, rozwijaniu) zdolności życiowych człowieka [...]. Ogół oddziaływań oznacza oddziaływanie zarówno instytucjonalne, jak i indywidualne, świadome i nieświadome itp. Oddziaływania te mogą być systematyczne, niesystematyczne, przygodne, zaplanowane, itp. Systematyczne i zaplanowane działania edukacyjne mają miejsce np. w szkole. Niesystematyczne i przygodne zachodzą m.in. w interakcjach rówieśniczych, kryją się w przekazach kultury, np. dziełach literatury. [...] Zdolności życiowe człowieka mogą dotyczyć wielu obszarów jego funkcjonowania: intelektualnego, emocjonalnego, interpersonalnego, motywacyjnego, fizycznego itp.” (Rubacha, 2005, s. 25). Zdolności te składają się na dwa podstawowe pojęcia edukacji, a mianowicie na *wychowanie* i *kształcenie*.

Wychowanie to „świadomie organizowana działalność społeczna, oparta na stosunku wychowawczym między wychowankiem a wychowawcą, której celem jest wywołanie zamierzonych zmian w osobowości wychowanka” (Okoń, 2004, s. 462). Kształcenie natomiast to system działań zmierzających do tego, aby umożliwić uczącej się jednostce poznanie świata, przygotować ją do zmieniania świata oraz ukształtować jej osobowość. Kozub (2007) podkreśla, że celem edukacji dla bezpieczeństwa jest ukierunkowywanie i scalanie wysiłków pedagogicznych, które sprzyjają kształtowaniu postaw patriotyczno-obronnych.

Proces edukacyjny wpisuje się w realizację pierwotnej potrzeby bycia bezpiecznym, w związku z tym edukacja dla bezpieczeństwa ma swoje umocowanie w psychologii bezpieczeństwa. W konsekwencji takiego ujęcia tematu działania edukacyjne są odpowiedzią na pierwotne potrzeby zachowania życia i doskonalenia. Pozwalają one na to, by jednostka umiała zidentyfikować pojawiające się w jej otoczeniu zagrożenia dla bezpieczeństwa, a także im skutecznie przeciwdziałać. Edukacja dla bezpieczeństwa spełnia następujące funkcje: integracyjną (kształtowanie tożsamości jednostkowej, grupowej), koordynacyjną (koordynacja zadań instytucji edukacyjnych), modyfikacyjną (zmiana atrybutów podmiotu adekwatnie do pojawiających się zagrożeń), organizacyjną (organizacja procesu edukacyjnego), poznawczą (identyfikowanie aktualnych i potencjalnych zagrożeń), regulacyjną (kształtowanie prawidłowych relacji z otoczeniem).

Edukacja dla bezpieczeństwa powinna wyposażyć jednostkę w umiejętności dotyczące znajomości: definicji bezpieczeństwa i jego rodzajów, mechanizmów kształtowania bezpieczeństwa w różnych wymiarach, ogniw bezpieczeństwa, ich kompetencji, struktury organizacyjnej, instytucji i organizacji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, działających na terenie danej społeczności lokalnej.

Uzyskana w ramach edukacji dla bezpieczeństwa wiedza tworzy lokalną kulturę bezpieczeństwa będącą sumą zaangażowania w tworzenie zrębów bezpieczeństwa przez poszczególne jednostki konstytuujące daną społeczność. Kluczowe znaczenie ma właściwe rozpoznanie zagrożeń, które ulegają transformacji ze względu na zmienność otoczenia. Zagrożenie jest poczuciem dezintegracji wywołanym przez czynniki obiektywne, inicjującym takie postawy i działania podmiotu, które służą przywróceniu pożądanej stabilności.

W efekcie właściwie przeprowadzonej wśród jednostek danej społeczności lokalnej edukacji dla bezpieczeństwa część zagrożeń jest redukowana do akceptowalnego poziomu zgodnego z przyjętą koncepcją bezpieczeństwa, inne wykracają poza próg akceptacji i stanowią dezintegracyjne niebezpieczeństwo. W tym drugim przypadku konieczna jest interwencja instytucjonalnych ogniw bezpieczeństwa.

Podsumowanie

Celem edukacji dla bezpieczeństwa na wszystkich szczeblach kształcenia i wychowania jest:

- podnoszenie umiejętności umysłowych edukowanych jednostek, zwłaszcza w zakresie identyfikacji zagrożeń i umiejętności kształtowania bezpieczeństwa na szczeblu lokalnym,
- motywowanie jednostek do aktywności na rzecz bezpieczeństwa osobistego i strukturalnego,
- przygotowanie jednostek do samodzielnego zdobywania wiedzy i umiejętności w zakresie bezpieczeństwa,
- świadomość jednostki w zakresie bezpieczeństwa, jego rodzajów, mechanizmów nim rządzących oraz sposobów na jego zapewnienie.

Edukacja dla bezpieczeństwa to działanie, które poszerza w ogromnym stopniu szereg funkcjonujących ogniw bezpieczeństwa – każda jednostka staje się ogniwem bezpieczeństwa, będąc wyposażona w potrzebną wiedzę.

Literatura

- Kozub, M. (red.) (2007). *Szkolenie młodzieży na potrzeby bezpieczeństwa państwa*. Warszawa: Wyd. AON.
- Okoń, W. (2004). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Żak.
- Olechnicki, K., Załęcki, P. (1998). *Słownik socjologiczny*. Toruń: Graffiti BC.
- Rubacha, K. (2005). Edukacja jako przedmiot pedagogiki i jej subdyscyplin. W: Z. Kwiciński, B. Śliwierski (red.), *Pedagogika* (s. 21–33). Cz. 1. Warszawa: PWN.

- Skrabacz, A., Sulowski, S. (2012). Wstęp. W: A. Skrabacz, A. Sulowski (red.), *Bezpieczeństwo społeczne. Pojęcia. Uwarunkowania. Wyzwania* (s. 5–9). Warszawa: Elipsa.
- Stańczyk, J. (1996). *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*. Warszawa: ISPPAN.
- Ziomba, M. (2007). Metodologiczne aspekty badania bezpieczeństwa publicznego w mieście. W: J. Dziubiński, E. Moczuk, P. Szulich, J. Żak (red.), *Bezpieczeństwo lokalne w opiniach mieszkańców Tarnobrzega* (s. 34–56). Tarnobrzeg: Wyd. PWSZ w Tarnobrzegu.
- Zięba, R. (1989). *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*. Warszawa: Sprawy Międzynarodowe.